

Міжнародна економіка

Го ШУХУН

**ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ
ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН
У КИТАЇ****Резюме**

Одним із чинників успішного розвитку економіки Китаю є створення і постійна модернізація вільних економічних зон. У сучасній китайській практиці виділяють такі зони державного рівня: особливі економічні зони, зони техніко-економічного розвитку, зони розвитку нових та високих технологій, безмитні зони, зони прикордонної економічної співпраці, експортно-виробничі зони.

Ключові слова

Вільні економічні зони, економіка Китаю, етапи розвитку вільних економічних зон.

Класифікація за JEL: F0.

© Го Шухун, 2012.

Шухун Го, доктор економіки, Інститут китаєзнавства ім. Конфуція, Білоруський державний університет; Відділ міжнародних відносин, Далянський політехнічний університет, Китай.

Китайська Народна Республіка за останній час демонструє світу стабільне економічне та соціальне зростання. Однією з важливих складових цього успіху є створення в країні та постійна модернізація вільних економічних зон (ВЕЗ).

У Китаї вільні економічні зони спочатку мали експериментальний соціальний характер. Перехід за принципом «шокової терапії» від адміністративної системи до ринкової в Китаї було визнано неприйнятним механізмом розвитку. Ефективність ринкової економіки у країні на першому етапі переходу значною мірою було перевірено і відпрацьовано на прикладі ВЕЗ. У Китаї ВЕЗ з 1979 року стали важливою складовою економічної політики країни. У ті роки за рахунок політики регіонального розвитку країни їх число постійно збільшувалось.

Від самого початку цього грандіозного експерименту ВЕЗ планувалося за допомогою іноземних інвестицій помітно підняти економіку країни. Однак у Китаї завжди існувало розуміння того, що справжнього підйому країни лише коштом залучення іноземного капіталу досягнути неможливо. Економіка потребує не лише притоку капіталу, а й нових технологій, що дають змогу підвищити рівень виробництва, наситити внутрішній ринок та вийти на зовнішні експортні ринки з конкурентоспроможною національною продукцією. Тому офіційна державна політика дотримувалась концепції обмеження імпорту в країну застарілих чи другорядних технологій, усіляко стимулювала створення іноземними корпораціями наукових та дослідницьких центрів безпосередньо на території КНР.

Головні чинники розвитку ВЕЗ можна визначити в такий спосіб.

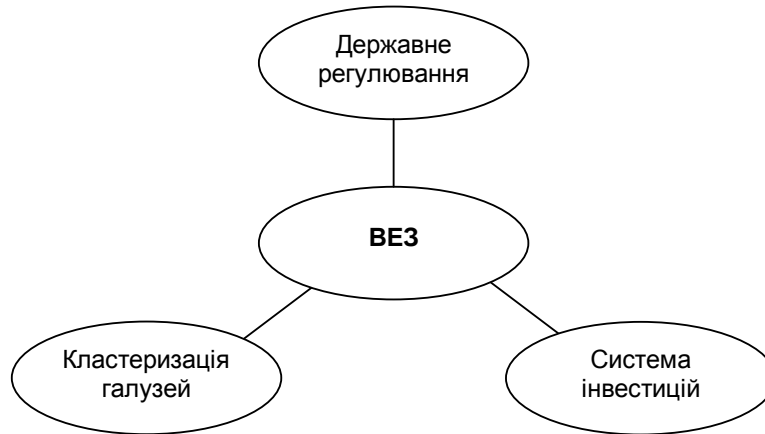
Світова практика показує, що модель ефективного розвитку ВЕЗ включає чинник державного регулювання, що є гарантією створення та забезпечення діяльності ВЕЗ, системи надходжень постійних, у тому числі й технологічних, інвестицій, що зумовлюють швидкий розвиток ВЕЗ; чинника кластеризації, що відіграє опорну роль у підвищенні конкурентоспроможності технологій та технологічного ланцюжка. Графічно модель розвитку ВЕЗ представлено на рисунку 1.

З точки зору механізмів розвитку ВЕЗ на практиці виразно виділяються три етапи з головними економічними чинниками:

- етап полюсів зростання;
- етап стабільного розвитку;
- етап кластеризації галузей.

Рисунок 1

Модель розвитку ВЕЗ

На етапі полюса зростання головним чинником розвитку є державне регулювання; на етапі стабільного розвитку – сталість надходження зовнішніх інвестицій; етап кластеризації характеризується головним чинником у вигляді залучення та освоєння інноваційних технологій.

Через відмінності географічних та гуманітарних чинників регіональні ВЕЗ розвиваються з різними темпами та різною динамікою ефективності.

Успішний їх розвиток залежить від різноманітних чинників. Графічно структуру основних етапів розвитку ВЕЗ представлено на рисунку 2.

У КНР розроблено і реалізовано на практиці національну теорію еволюції вільних економічних зон, яка має на меті постійне створення передумов для переходу зони в новий якісний стан, тобто її економічну і соціальну модернізацію.

Наприклад, на етапі розвитку полюса зростання в момент облаштування виробничо-соціальної інфраструктури ВЕЗ провідна роль належить державним інвестиціям. Нормативно-правова база повинна бути максимально «прозорою» і зрозумілою для приватних інвесторів. При цьому вона повинна пропонувати їм достатньо відчутні вигоди від здійснення інвестицій у зоні. Приватні інвестиції також вітаються, але здійснюються переважно в швидкоокупні та високорентабельні проекти (торгівля, сфера послуг, посередництво тощо). Створення державного режиму найбільшого сприяння в сукупності з доступною інфраструктурою є мінімумом передумов, необхідних для переходу до більш ефективної моделі розвитку.

Рисунок 2

Структура основних етапів розвитку ВЕЗ у Китаї

На етапі стабільного розвитку ВЕЗ приватний капітал стає доміантним у зоні. Роль держави – спрямувати його відповідно до пріоритетів розвитку національної економіки. Очевидними пріоритетними галузями тут є підприємства промисловості з експортоорієнтованими видами продукції. У міру збільшення кількості промислових підприємств у зоні та ускладнення виробничо-технологічних відносин між ними створюються передумови для якісного зростання зони.

За участю держави підприємства переходять до комплексної переробки місцевої (чи привізної) сировини з утворенням системи підприємств і галузей, що об'єднуються завдяки технологічним ланцюгам у кластери.

Доцільно виділити базові етапи та особливості формування ВЕЗ у КНР. Упродовж 1980–1990-х рр. державна політика Китаю щодо ВЕЗ пройшла кілька етапів, від створення окремих особливих економічних зон та відкриття приморських міст і районів до розширення відкритості внутрішньоконтинентальних та прикордонних районів.

Практичні заходи щодо створення ВЕЗ у Китаї можна описати в такій послідовності: у певному районі приймається рішення компактно побудувати інфраструктуру ВЕЗ, створити високоефективні управлінські органи та механізми виробничого менеджменту, усіляко залучити закордонні капітали і технології, удосконалити нормативно-правові акти та встановити пільгову політику для функціонування ВЕЗ.

При такому підході ВЕЗ у Китаї почали швидко розвиватися та формувати свої регіональні принципи роботи у процесі розвитку.

Головними рисами ВЕЗ Китаю є:

- самостійний економічний розвиток на основі принципів ринкового регулювання; опора на іноземні капіталовкладення;
- експортна орієнтація виробництва, широке залучення імпортової сировини; включення обширних національних регіонів;
- активна взаємодія ВЕЗ з рештою території країни;
- диференційована податкова система з урахуванням регіональних рис ВЕЗ.

Із середини ХХ століття, з розвитком науки і техніки та глобалізацією у світовому господарстві в КНР проявились різні риси ВЕЗ. У сучасній китайській практиці можна виділити такі зони державного рівня:

- 5 особливих економічних зон (ОЕЗ). Вони розміщені в районі портових міст провінцій Фуцзянь і Гуандун на узбережжі Південно-Китайського моря;
- 54 державні зони техніко-економічного розвитку (ЗТЕР) – на узбережжях Жовтого, Східно-Китайського та Південно-Китайського морів у містах Далянь, Циньхуандао, Тяньцзинь, Яньтай, Циндао;
- 53 державні зони розвитку нових і високих технологій (ЗРНВТ), які охоплюють міста Пекін, Ухань, Шеньян, Нанцзин, Гуанчжоу, Чунцин;
- 15 безмитних зон (БЗ), найбільші з яких розміщено на Східному узбережжі (у Шеньчжені, Гуанчжоу, Шаньтоу, Тяньцзині, Шанхаї);
- 14 зон прикордонного економічного співробітництва (ЗПЭС). Ці зони становлять території прикордонного відкритого міста: Хуньчунь (провінція Цзилинь), Суйфэньхе і Хейхе (провінція Хэйлунцзян), Маньчжурія і Ерлянь-Хото;
- 57 експортно-виробничих зон (ЕПЗ) [1].

Крім вищезазначених зон державного рівня, у КНР існує значна кількість зон провінційного та міського рівнів. До 2003 року було створено та існувало 6866 різноманітних ВЕЗ у Китаї, що займають території площею 38,6 тис. км² [1].

Моделі розвитку Вільних Економічних зон у КНР відзначаються помітним розмаїттям. При виборі моделі розвитку ВЕЗ китайське керівництво виходило з поточних потреб країни та досвіду функціонування спеціальних зон в інших країнах. Найбільш детально вивчали досвід Сінгапуру та США.

Упродовж підготовки організації спеціальних економічних зон було запропоновано декілька варіантів режиму їх функціонування. Протягом понад 20 років ВЕЗ в Китаї розвивались на основі базової національної моделі розвитку: особливі економічні зони – приморські відкриті міста – техніко-

економічні зони розвитку – приморські райони – безмитні зони – зони розвитку нової та високої технології, прикордонні та внутрішні відкриті зони.

Після узагальнення досвіду функціонування ВЕЗ здійснено оптимальний режим ВЕЗ в економічному розвитку провінцій. На цьому етапі модернізації в країні масштабний і переважаючий розвиток отримали **зони техніко-економічного розвитку і зони розвитку нових та високих технологій** – технопарки.

Найбільший інтерес, з точки зору ефективності ВЕЗ, становлять Державні Зони техніко-економічного розвитку (ДЗТЕР).

Історія розвитку ДЗТЕР пов'язана з концепцією переорієнтації експорту на високотехнологічну конкурентоспроможну продукцію. У 1984 р. в КНР було прийнято рішення про «відкриття» 14 міст-портів на узбережжях Жовтого, Східно-Китайського та Південно-Китайського морів.

Більшість ДЗТЕР розміщено на околиці великих чи середніх міст. Найбільш віддалену розташовано на відстані 80 км від центру міста (наприклад, Циндаоська), а найближча, Дуншанська, розташована на відстані менше 1 км від міста, у середньому ДЗТЕР віддалені від міста на 20–30 км. Площі ДЗТЕР також відрізняються одна від одної. Найбільшою є Даляньська, її площа становить понад 40 км², найменшою – Урумчинська з площею менше 3 км², в середньому 20–30 км². Сьогодні 32 з 54 ДЗТЕР розташовано у східній частині Китаю.

Курс розвитку ВЕЗ піддається постійній модернізації та вдосконаленню. На початковому етапі розвитку було встановлено курс розвитку ПЕЗ: головні джерела капіталів – іноземні; пріоритетний напрямок – промисловість; орієнтація – експортна; кінцева мета – стимул розвитку нової та високої технології. Сучасні ДЗТЕР дедалі частіше розвиваються на базі національних наукових відкриттів та досягнень.

Основні моделі з управління ДЗТЕР можна звести до наступного. Для створення ПЕЗ в Китаї необхідно рішення адміністрації провінції та Держради КНР. Це пов'язано з концепцією дворівневого затвердження рішень на основі локального економічного, промислового розвитку та інших комплексних державних чинників.

У сучасній практиці існують дві основні моделі з управління ДЗТЕР.

По-перше – модель адміністративного управління, яку широко застосовують на початковому етапі створення зон. У зоні утворюється керівна група, члени якої є провінційними чи міськими керівниками. Вони вирішують головні стратегічні питання та не чинять впливу на конкретні економічні питання. У деяких зонах адміністрація може реєструвати компанії з іноземним капіталом за принципом «однієї печатки», тобто інвестор узгоджує створення підприємства не з різними органами державної влади, а лише з адміністрацією зони. Основне завдання адміністрації зони полягає в забезпеченні сприят-

ливих умов для інвесторів і роботи зональних підприємств. Важливу роль у діяльності зон відіграють спеціальні органи державної влади, які курують зони.

По-друге – модель поєднання механізмів адміністративного та ринкового регулювання. За такої моделі одночасно існують комітет з управління (адміністрація) та компанія з освоєння зони (підприємство, ринкове регулювання), будівництва інфраструктури, залучення інвестицій тощо.

Успіхи концепції модернізації і трансформації первинних ВЕЗ усучасні ДЗТЕР безсумнівні.

За понад 30 років ВЕЗ у Китаї широко поширились та розвивались ті міста і території, де організувались та успішно функціонували ДЗТЕР. За даними статистики, приріст ВВП у ДЗТЕР з року в рік перевищує більш ніж у 3 рази приріст у середньому по країні. У 2006 це виражалось у 24,04 % у ДЗТЕР та 10,7 % у держсекторі, в 2007 – відповідно 25,48 % та 11,4 %. На рисунках 3 і 4 показано динаміку зростання ВВП та використання іноземного капіталу з 1998 до 2008 року [2].

Рисунок 3

Зростання ВВП у ДЗТЕР

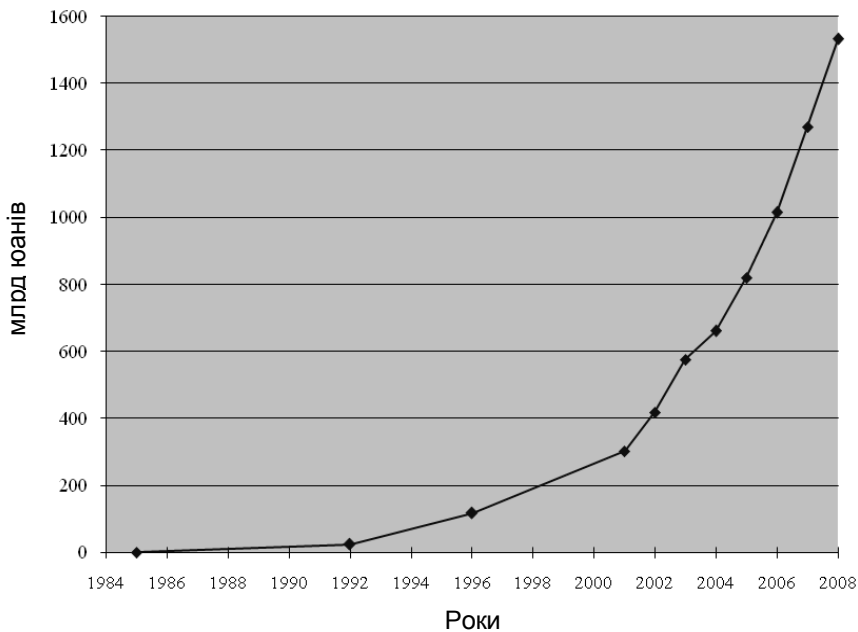
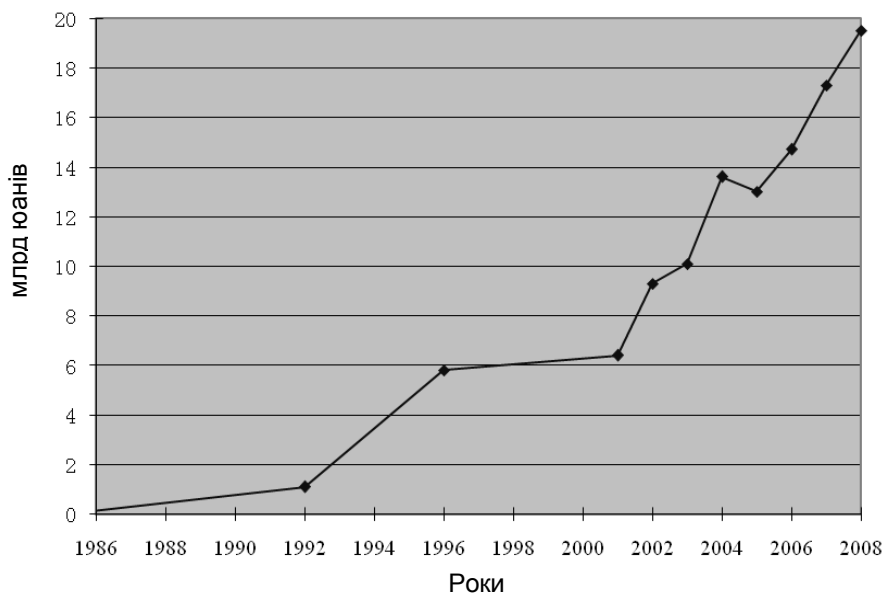

Рисунок 4

Реальне використання іноземного капіталу в ДЗТЕР

Аналіз даних рисунків 3 і 4 показує, що ВВП збільшився майже у 8 разів. У 2006 р. обсяг реального використання іноземних інвестицій у ДЗТЕР досягнув 14,71 млрд дол. США, 23,34 % від загального у країні [2].

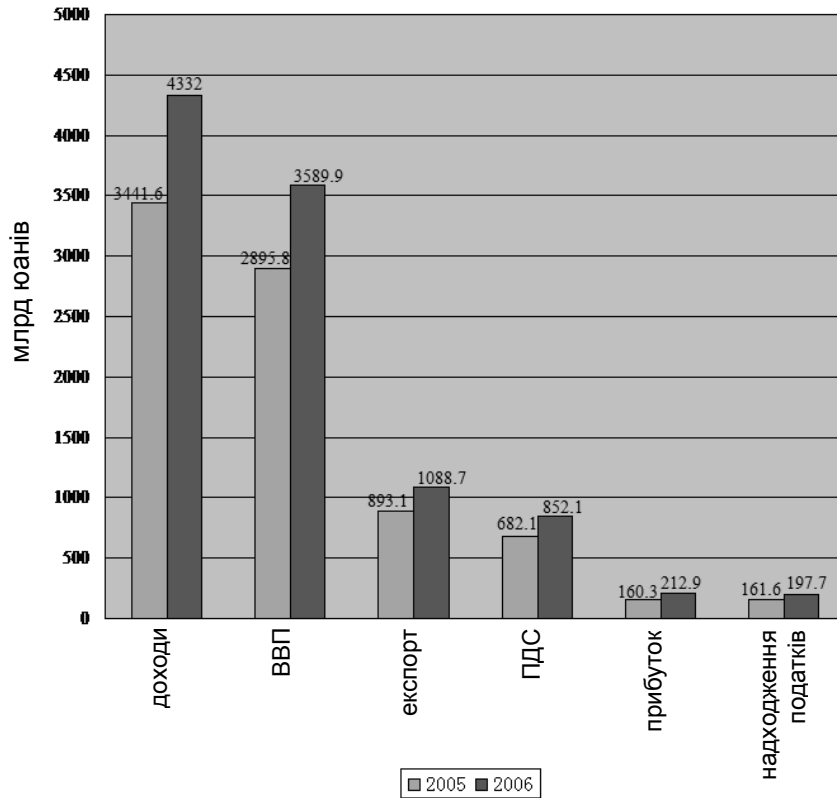
На рисунку 5 показано головні економічні показники у Державних зонах розвитку нових та високих технологій (ДЗРНТ) у 2005–2006 рр. Зростання всіх показників – понад 20 %.

Чистий прибуток у Державних зонах розвитку нових та високих технологій (ДЗРНТ) з 2001 року до 2008 року збільшився майже у 6 разів [2].

Наведені матеріали переконливо демонструють перспективність розвитку Вільних економічних зон та можливість їх постійної модернізації на чинній законодавчій базі. Досвід КНР з розвитку Вільних економічних зон є корисним для інших країн.

Рисунок 5

Динаміка економічних показників у Державних зонах розвитку нових та високих технологій Китаю

Література

1. Зовнішньоекономічна стратегія Китаю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chinastar.ru/rus/1/5/3/>. – Дата доступу: 09.11.2011.
2. Китай – Політика залучення іноземного капіталу в КНР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geo2000.nm.ru/data/asia/china/6.htm>. – Дата доступу: 09.11.2011.

Стаття надійшла до редакції 27 грудня 2011 р.